

การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย COMMUNITY EMPOWERMENT OF KRUBA SRIVIJAYA

พระพิชัย ปิยสีโล (อินต๊ะขาว)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Pichai92220@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาจากเอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 11 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า ครูบาศรีวิชัยชีวิตของท่านเกิดท่ามกลางระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางภาคเหนือของรัฐบาลสยามเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากมณฑลเทศาภิบาลยุครัชกาลที่ 5 ไปสู่ระบอบใหม่ยุคคณะราษฎร 2475 รูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย มี 6 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างศรัทธา 2) เป็นไปตามความต้องการของชุมชน โดยส่วนรวม 3) การมีส่วนร่วมชุมชน 4) การประชาสัมพันธ์ 5) การสนับสนุนเครือข่ายของประชาชน และ 6) ภาวะความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ มีการวางแผนที่เป็นระบบ

วิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย พบว่า เป้าหมายหลักท่านมุ่งบำเพ็ญตนเพื่อไปเป็นพระพุทธรูป ส่วนประชาชนก็ร่วมกันสั่งสมบุญเพื่อไปสวรรค์ นิพพาน หรือพบพระศรีอริยเมตไตรยในอนาคต หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย อัตตัตถะ หมายถึง ประโยชน์ตน หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย จึงเป็นการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ปรีตถะ หมายถึง ประโยชน์ผู้อื่น การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัยจึงเป็นการอุทิศตนเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนจากแหล่งที่ขาดความเจริญให้ได้รับการพัฒนา หรือที่ต้องการพัฒนาจากประชาชน อุภยัตถะ หมายถึง ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือ ประโยชน์ร่วมกัน หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัยจึงอยู่บนฐานของอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย

วิธีการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การส่งเสริมพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างพลังการทำงานของประชาชน จะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิด กิจกรรมพัฒนาขึ้นภายในชุมชน และสามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ในที่สุด

รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครุบาศรีวิชัย ได้แก่ 1) การมีปณิธานมุ่งมั่นแน่วแน่เพื่อจะบำเพ็ญตนเป็นพระพุทธเจ้า 2) ความศรัทธาในตัวผู้นำ เชื่อในบารมีของผู้นำว่าจะทำได้สำเร็จ 3) ความเสียสละ เป็นความเสียสละของผู้นำและผู้ร่วมพัฒนาชุมชน 4) เมตตา มีความปรารถนาดีด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ 5) ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ 6) เครือข่าย เครือข่ายของศิษย์ยานุศิษย์ เจ้านาย คหบดีพ่อค้าวานิชทั้งชาวจีนและชาวไทยใหญ่ ชาวล้านนา และชาวกะเหรี่ยง 7) การมีสัจจะ มีจิตใจแน่วแน่ที่จะทำให้สำเร็จ

คำสำคัญ: การสร้างพลังชุมชน. ครุบาศรีวิชัย

Abstract

Research study "Community Empowerment of Kruba Srivichai" has the following objectives: 1) to study the background of community development of Kruba Srivichai 2) to study the community development model of Kruba Srivichai 3) to analyze the model of community empowerment of Kruba Srivichai. This research is a qualitative research based on in-depth interview. The researcher chose the interviewees from 11 key informants.

The research found that ; social context in the Kruba Srivichai period. in terms of politics. Kruba Srivichai was born in the middle of changes in the northern districts of Siam. The impact of the regime changed from the prefectures of the reign of King Rama V to the new regime in the period of 1945.

The model of community development of Kruba Srivichai found that there are 6 aspects. including 1) building faith. the merit of Kruba Srivichai. faith from the practice. faith from the accusations. faith of verbal truth. 2) Community needs. a collective requirement. such as building. renovating. repairing religious places - temples. vihara. chedi. public welfare. including the way to Doi Suthep. Bridge over the Ping River. 3) Community participation. with the support from within the community and outside the community 4) public relations. the broadly spread of information. 5) Strong support for the network of people. And 6) Leadership. with vision and systematic planning.

Analyzing the model of community empowerment of Kruba Srivichai. It is found that the main goal is to practice as the Buddha. As for the people. they make merit to go to heaven. Nirvana or to meet Phra Sri Ariya in the future. The principle of

community empowerment of Kruba Srivichai; Atthatha means self-interest. Community empowerment principle of Kruba Srivichai therefore being the center of the people. Pratta means group interest. Community empowerment of Kruba Srivichai is a dedication to develop the community from the lack of prosperity to be developed. Utayattha means benefit for both parties or mutual benefits. The principle of community empowerment of Kruba Srivichai is based on the benefits of the two sides.

The ways to build community power of Kruba Srivichai include creating the right mindset for the people. promoting the right mind power for people. creating the right concept for people. the creation of the work force of the people that will be a system that causes the movement. and activities developed within the community and bring the prosperity to country.

The model of community empowerment of Kruba Srivichai is as follows: 1) Having a strong determination and determination to practice himself as the Buddha. 2) Faith in the leader. believe in the prestige of the leader that will be achieved. 3) Sacrifice. the sacrifice of leaders and community development partners 4) Mercy. good wishes with a pure heart 5) Wisdom and technology. a combination of previous knowledge and modern technology. 6) The network. network of followers. master. baron. trader. merchant. Chinese and Tai Yai. Lanna and Karen people 7) Verbal truth. strong mind to the achievement.

Keyword: Community Empowerment. Kruba Srivijaya

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันมนุษย์ได้สูญเสียความสามารถในการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำไปเป็นอันมาก กลายเป็นปัจเจกชนนิยม ด้วยเหตุหลายประการ อาทิเช่น ความสะดวกสบายสมัยใหม่ ทำให้ไม่ต้องพึ่งพากัน อำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์ที่เน้นความสัมพันธ์แนวดิ่งระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ใต้อำนาจ การศึกษาที่เน้นการเรียนรู้แบบปัจเจก ไม่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันและลัทธิเสรีนิยมส่วนบุคคล เป็นต้น (ประเวศ วะสี. 2560 : 30) ส่งผลให้การรวมมวลชนเพื่อสร้างหรือพัฒนาชุมชนของตนเองลดน้อยลงไป ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนซึ่งเป็นบุคคลที่รับรู้ถึงความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมเป็นหลักการที่เน้นความสำคัญของประชาชน หรือสมาชิกในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการตาม

แผน การติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนานั้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ เพื่อหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานั้นโดยตรง การกระทำในลักษณะนี้ จำเป็นต้องเริ่มโดยการรวมกลุ่มประชาชนตามความสนใจหรือความถนัดในกิจกรรมการพัฒนาที่จัดขึ้น และค่อยๆ เพิ่มขีดความสามารถและความรับผิดชอบในการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาให้แก่ประชาชน จนในที่สุดประชาชนสามารถดำเนินงานด้วยตนเองตามลำพังได้ (จินตวีร์ เกษมสุข. 2557 : 15) จากผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ตลอดจนการมีองค์ความรู้และภูมิปัญญา (สถาบันพระปกเกล้า. 2558 : 20) สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ยืนยันว่า ผู้นำทางสังคม มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุนทางสังคมทุกกิจกรรมทางสาธารณะและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ ในชุมชนของตนเอง การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวมโดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีลักษณะการสร้างเครือข่ายต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน (สุปราณี จันทรสง. 2559 : 249- 240)

ครูบาศรีวิชัย เป็นนักบุญในยุคกึ่งพุทธกาลที่ได้สร้างคุณประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ และพระพุทธศาสนา ด้วยความเมตตา กรุณา อันเปี่ยมล้นด้วยความศรัทธาแน่นแน่ว ท่านจึงได้รับการขนานนามว่า นักบุญแห่งล้านนาไทย (พระครูสิริสุตานุยุต. ดร. 2560 : 43) สิ่งที่เป็นคุณูปการต่อประเทศชาติ และโดยเฉพาะต่อชาวภาคเหนือของประเทศไทย คุณูปการอย่างหนึ่งที่ท่านได้รับการยอมรับว่าเป็นนักบุญแห่งล้านนากอกจากการสร้างวัด วิหาร การบูรณซ่อมแซมศาสนสถาน ศาสนวัตถุแล้ว คุณประโยชน์ที่สร้างความเจริญให้กับจังหวัดเชียงใหม่คือ การสร้างถนนทางขึ้นดอยสุเทพซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรขึ้นไปยังมัสการพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นวัดที่มีปูชนียวัตถุสำคัญอย่างยิ่งของภาคพายัพ นับได้ว่าเป็นวัดคู่เมืองของนครเชียงใหม่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนพากันเดินทางขึ้นไปยังมัสการพระบรมธาตุดอยสุเทพเป็นประจำ และนับถือสืบเนื่องกันมาจนเป็นประเพณีมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ ประชาชนในภาคเหนือ และในทุกภาคของไทยต่างให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง แต่ในสมัยนั้นผู้ที่ขึ้นไปยังมัสการพระบรมธาตุฯ ต้องมีจิตศรัทธาจริงๆ ถึงจะได้ขึ้นไปนมัสการสมความตั้งใจเพราะต้องเดินขึ้นไปและปีปายผ่านลำห้วย และเหวด้วยความลำบาก กว่าที่จะเดินไปถึงบนวัดพระธาตุดอยสุเทพก็ต้องใช้เวลาถึง 5 ชั่วโมงเศษ เพราะดอยสุเทพสูงเหนือระดับน้ำทะเลถึง 1.053 เมตร (สังคีต จันทะโพธิ. 2552 : 13) คุณหลวงศรีประกาศ ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ในสมัยนั้นได้เข้ามากราบนมัสการครูบาศรีวิชัยแล้วปรารภถึงความสำคัญของพระบรมธาตุเจ้าดอยสุเทพ ซึ่งเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์และสำคัญของชาวเชียงใหม่ ใครที่มาเชียงใหม่ถ้าไม่ขึ้นไปนมัสการก็

เหมือนไม่มาถึงเชียงใหม่ จึงอาราธนานิมนต์ครูบาศรีวิชัยเป็นประธานในการสร้าง (พระอานันทพุทธมโม. 2555 : 154 – 155) ท่านรับตามคำนิมนต์ ในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์แก่สาธารณสังคม และกิจของพระพุทธศาสนา เป็นนักพัฒนาการที่ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ปุชนิยวัดถุสถานต่างๆ ในจังหวัดภาคเหนือหลายแห่ง (สงวน โชติสุรัตน์. 2552: 279) ในกระบวนการสร้างสิ่งต่างๆ ต้องใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ และแรงสนับสนุนจากศรัทธาประชาชน และจะต้องมีวิธีในการรวมพลังชุมชนเพื่อหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว จนประสบผลสำเร็จตามคำร้องขอของประชาชน

จากผลงานของครูบาศรีวิชัยในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนผ่านงานสาธารณสงเคราะห์งานสาธารณะประโยชน์ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในการสร้างพลังชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในด้านภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อนำไปสู่การถอดรูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย และวิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากเห็นความสำคัญของการสร้างพลังชุมชนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างพลังชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการสร้างพลังชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม แนวคิดการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษาไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) ภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย
- 2) รูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย

3) การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการสร้างพลังชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม แนวคิดการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ
2. วิเคราะห์ภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย ผ่านแนวคิดการสร้างพลังชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม แนวคิดการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ เพื่อถอดรูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย
3. นำข้อเสนออาจารย์ที่ปรึกษา ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัยที่มีความถูกต้องสมบูรณ์
4. วิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย จัดหมวดหมู่ ผลการศึกษาเรียบเรียงในแต่ละประเด็นอย่างเป็นระบบ
5. สรุป และนำเสนอผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

ภูมิหลังการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัย

1) ประวัติของครูบาศรีวิชัย

ประวัติของครูบาศรีวิชัย มีนามเดิมว่า อ้ายฟ้าร้อง หรือ อินตาเพื่อน เกิดในครอบครัวชาวนาที่บ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เมื่อวันอังคาร ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ใต้) ตรงกับวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2421 ปีชาล บิดาชื่อนายควาย มารดาชื่อนางอุสา มีพี่น้องร่วมกัน 5 คน บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุ 18 ปี ณ วัดบ้านปาง อำเภอลี้ โดยมีครูบาชฎียะ วัดบ้านปาง เป็นพระอุปัชฌาย์ อายุครบ 20 ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ มี พระครูสม สุมโน วัดบ้านโฮ้งหลวงเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า สิริวิโช ต่อมาได้เดินทางไปศึกษากัมมัฏฐานจาก ครูบาอุปละ วัดดอยแต อำเภอมะหาอุปนิสัยชอบสงบเสงี่ยม เจียมตัว พุดน้อย กินน้อย ใช้เวลาเรียนกัมมัฏฐาน 1 ปี จึงเดินทางกลับวัดบ้านปาง ท่านมีความพากเพียรในการปฏิบัติกัมมัฏฐานมากขึ้นเคร่งครัดในวินัย ไม่แตะต้องลาภสักการะปัจจัย ฉันทอาหารมังสะวิรัต ประชาชนจึงเกิดความเลื่อมใส ต่อมา ครูบาชฎียะย้ายไปจำพรรษาที่อื่น

ท่านจึงรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง และบุกเบิกป่านั้นสร้างเป็นวัดขึ้น และได้ตั้งชื่อวัดใหม่แห่งนี้ว่า วัดศรีดอนชัยทรายมูลบุญเรืองบ้านปาง ชาวบ้านเรียกว่า วัดบ้านปาง ส่วนวัดเดิมที่มีอยู่ในหมู่บ้านก็หมดสภาพไป นับเป็นวัดแรกที่ท่านได้สร้างขึ้นมา (พ.ศ. 2444) ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2451-2463 ต้องอธิกรณ์ถูกกล่าวหาในหลายกรณี เช่น เป็นพระอุปสมาย์เถื่อน ไม่ประพฤติตนให้เป็นไปตามคำสั่งของคณะสงฆ์ ไม่อยู่ในบังคับบัญชาของพระครูมหารัตนากร เจ้าคณะแขวงลี้ ที่เพิ่งตั้งขึ้นมาใหม่ตาม พ.ร.บ. ปกครองคณะสงฆ์ ฯลฯ ครูบาศรีวิชัยถูกกักบริเวณให้อยู่ในวัดพระธาตุหริภุญชัย 1 ปี (พ.ศ.2454) ถูกกักบริเวณอยู่ในวัดศรีดอนชัยเชียงใหม่ 3 เดือน สุดท้ายจึงถูกนิมนต์ให้เข้าไปสอบสวนที่กรุงเทพมหานคร (พ.ศ.2463) แต่ทุกคดีก็ได้รับการวินิจฉัยจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชในสมัยนั้นว่าไม่มีความผิด ครูบาศรีวิชัยจึงเดินทางกลับจังหวัดลำพูน ประชาชนก็เพิ่มความเคารพเลื่อมใสยิ่งขึ้น

ผลงานการก่อสร้างศาสนสถาน บุรณะซ่อมแซมบริเวณหน้าวิหารหลวงและพระบรมธาตุ วัดพระธาตุหริภุญชัย (พ.ศ.2463) หลังจากกลับจากกรุงเทพมหานคร แล้ว ไปบูรณะพระเจดีย์ พระธาตุดอยเก็ง อำเภอสอด (พ.ศ.2464) สร้างวิหาร วัดพระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา (พ.ศ.2465) บูรณะพระธาตุข่อแฮ จังหวัดแพร่ (พ.ศ.2466) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ.2467) สร้างธาตุและบันไดนาค วัดบ้านปางพระธาตุเกตุสร้อยแก่นน้ำปิง (พ.ศ. 2468) รวบรวมพระไตรปิฎกฉบับอักษรล้านนา จำนวน 5.408 ผูก (พ.ศ.2469-2471) บูรณะวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ.2474) และผลงานชิ้นอมตะคือ การสร้างทางขึ้นดอยสุเทพจังหวัดเชียงใหม่ ที่ศรัทธาสาธุชนมาร่วมกันสร้างถนนวันละไม่ต่ำกว่า 5.000 คน แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน ตามสัจจะวาจา (พ.ศ.2478) สร้างวิหารวัดบ้านปาง (พ.ศ. 2478 เสร็จปี พ.ศ.2482) วัดจามเทวี (พ.ศ.2479) สุดท้าย คือ สะพานศรีวิชัย เชื่อมระหว่างลำพูน (ริมปิง) – เชียงใหม่ (พ.ศ.2481) ที่มาสร้างเสร็จภายหลังจากที่ครูบาศรีวิชัยมรณภาพ (รวมวัดต่างๆที่ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณปฏิสังขรณ์รวม 108 วัด) ต่อมาเมื่อผู้เรียกท่านว่า พระศรีวิชัย ชาวบ้านจึงเรียกท่านว่า ครูบาศรีวิชัยบ้าง ครูบาวัดบ้านปางบ้าง ครูบาศีลธรรมบ้างซึ่งเป็นนามที่ชาวบ้านตั้งให้ด้วยความนับถือ

ผลงานสาธารณประโยชน์ ผลงานที่เด่นมากของครูบาศรีวิชัยก็คือ การสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งครูบาศรีวิชัยได้รับคำเรียกร้องจากศรัทธาประชาชน ให้ช่วยดำริและจัดการ จึงเริ่มลงมือสร้างเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2477 เวลา 10.00 นาฬิกา ณ เชิงดอยสุเทพด้านห้วยแก้ว โดยมี พลตรี เจ้าแก้วเนาวรัตน์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นผู้ขุดจอบเป็นปฐมฤกษ์ การสร้างถนนสายนี้เสร็จโดยใช้เวลา 5 เดือน 22 วัน โดยไม่งบประมาณของทางราชการ แต่ใช้ทรัพย์เครื่องมือ และแรงงานจากประชาชนที่ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาแทน และการสร้างสะพานข้ามลำน้ำปิง ระหว่างบ้านริมปิง จังหวัดลำพูน กับอำเภอดงจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2480 สะพานยังไม่ทันเสร็จ โรคติดต่อหวัดของท่านกำเริบ จึงต้องไปพักที่วัดจามเทวี อำเภอมือง จังหวัดลำพูน เจ้าจักรคำขจรศักดิ์

ก็รับสั่งให้หาหมอดีๆ มารักษา แต่อาการก็ไม่ทุเลา ท่านจึงกลับวัดบ้านปาง อำเภอลี้ อาการของท่านมีแต่ทรุดกับทรุด ท่านก็ถึงแก่มรณภาพด้วยอาการสงบ ภายหลังสะพานได้รับการสานต่อจากลูกศิษย์ทำการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงให้เสร็จตามคำสั่งของท่าน

2) สภาพบริบททางสังคมสมัยครุฑาศรีวิชัย

สภาพการเมืองการปกครองฝ่ายอาณาจักร ครุฑาศรีวิชัยเกิดท่ามกลางระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางหัวเมืองทางภาคเหนือของรัชสมัย ซึ่งลำพูนเป็นหัวเมืองถูกปกครองโดยรัฐบาลสยาม ทำให้รูปแบบการปกครองจึงมีลักษณะเป็นเจ้าซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลหัวเมืองทางภาคเหนือ และมีผู้ตรวจราชการมาคอยดูแลหัวเมืองมณฑลพายัพ ภายหลังมีการผนวกหัวเมืองเข้ากับรูปแบบการปกครองส่วนกลางในสมัยรัชการที่ 5 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากมณฑลเทศาภิบาลยุครัชกาลที่ 5 ไปสู่ระบอบใหม่ยุคคณะราษฎร 2475 ซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ครุฑาเจ้าศรีวิชัยกำลังขับเคลื่อนการเป็นผู้นำชุมชนต่อต้านอำนาจส่วนกลาง การลดทอนอำนาจของกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือลง ส่งผลให้มีการต่อต้านวัฒนธรรมสยามในวงกว้าง และมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาขึ้นมาใหม่ ส่วนหนึ่งแสดงออกผ่านการร่วมสนับสนุนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามของครุฑาศรีวิชัย

สภาพเศรษฐกิจ เศรษฐกิจในสมัยนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพเป็นหลัก การค้าขายจะมีพ่อค้าวัวต่าง เป็นผู้นำสินค้ามาขาย บทบาททางเศรษฐกิจในระยเวลานั้น ขึ้นอยู่กับพ่อค้าวัวต่าง เป็นสำคัญ พ่อค้าเหล่านี้มักเป็นชาวจีนฮ่อ ไทใหญ่ และพม่า ที่เดินทางติดต่อค้าขายกันระหว่างล้านนา กับจีนและมะละแหม่งในพม่า

สภาพทางด้านศาสนา ในช่วงชีวิตของครุฑาเจ้าศรีวิชัย รัฐบาลสยามได้ทำการปฏิรูปคณะสงฆ์ทั่วประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยการออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 โดยรวมศูนย์อำนาจไปขึ้นกับมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัตินี้ มีผลต่อสงฆ์ทั่วประเทศ ให้ปฏิบัติตาม และให้ยกเลิกจารีตดั้งเดิมของท้องถิ่นหากขัดกับพระราชบัญญัติ

3) การพัฒนาชุมชนของครุฑาศรีวิชัย

ครุฑาเจ้าศรีวิชัย เป็นพระที่สร้างคุณูปการมากมายไว้ในใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนาและแผ่นดินล้านนา ครุฑาศรีวิชัยถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นแบบอย่างของพระนักพัฒนาในเวลาต่อมา ท่านเป็นผู้นำพัฒนาวัดบ้านปางเป็นแห่งแรก ก่อสร้างปฏิสังขรณ์กุฏิ วิหาร โบสถ์ และให้ชื่ออารามใหม่นี้ว่า “วัดจอมสะหรีทรายมูลบุญเรือง” ผลงานด้านการพัฒนาศาสนสถานของท่าน โดยเฉพาะการบูรณะวัดต่างๆ ทั่วแผ่นดินล้านนาไทย ด้านสาธารณประโยชน์ ได้แก่การสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ และสะพานข้ามแม่น้ำปิงซึ่งเป็นที่รู้จักและยังคงกล่าวขวัญถึงยุคปัจจุบัน

4) รูปแบบการพัฒนาชุมชนของครุฑาศรีวิชัย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนของครุฑาศรีวิชัย พบว่ามี 6 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างศรัทธาความเป็นต้นบุญในตัวของครุฑาศรีวิชัย ดังปรากฏจากคำอธิษฐานบารมีที่ท่านอธิษฐานไว้ว่า “...ตั้ง

ปรารถนาขอให้อาจารย์ได้ธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...”และมักจะปรากฏความปรารถนา ดังกล่าว ในตอนท้ายของคัมภีร์ไบเบิลที่ท่านสร้างไว้ทุกเรื่อง ศรัทธาจากวัตรปฏิบัติ ที่ท่านรักษาปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย รักษาศีล ฉันทังสวิริตมมือเดียว ศรัทธาจากการพัฒนาจิตใจที่กล่าวหา ไม่ว่าจะเกิดข้อกล่าวหาได้กับครูบาศรีวิชัย ท่านใช้สติ ความอดทนในการแก้ไขปัญหา เมื่อพัฒนาจิตใจแล้วท่านก็มีได้ว่า ร้ายใครตอบ ศรัทธาจากเจ้าสัจ ท่านรับปากว่าจะเป็นที่ประจักษ์ในหนทางในการก่อสร้างสิ่งใด ท่านก็จะทำ และทำงานสำเร็จทำให้ศรัทธาประชาชนเคารพท่านเป็นอย่างยิ่ง 2) ความต้องการของชุมชน เป็นความต้องการโดยส่วนรวม อาทิเช่น การสร้างบารมีซ่อมแซมศาสนสถาน วัด วิหาร เจดีย์ การสร้างสาธารณประโยชน์ ได้แก่ ทางขึ้นดอยสุเทพ สะพานข้ามแม่น้ำปิง 3) การมีส่วนร่วมชุมชน มีแรงสนับสนุนจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ในการทำงานพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัยทุกครั้งเป็น ความต้องการของคนภายในชุมชนก่อน ประชาชนจะร่วมกันมาขอให้ท่านไปนั่งพัก เมื่อเป็นความต้องการของชุมชน คนในชุมชนต้องช่วยเหลือกันก่อน เมื่อช่วยเหลือกันแล้ว บุคคลภายนอกผู้มีศรัทธา จึงได้ร่วมกันอีกแรง 4) การประชาสัมพันธ์ เกิดการกระจายข้อมูลข่าวสารในวงกว้าง เมื่อครูบาธิปไตย รับปากว่าจะนั่งพักในการก่อสร้างสิ่งใด ๆ จะมีผู้ไปประกาศทำใบปลิวแจก หรือแต่งเป็นคำขวัญเพื่อร้องปากต่อปากให้ผู้ที่มีต้องการทำบุญกับครูบาได้มาร่วมสมทบตามวัน เวลา สถานที่ที่กำหนดไว้ร่วมกัน 5) แรงสนับสนุนเครือข่ายของประชาชน ครูบาศรีวิชัยมีเครือข่ายหลากหลาย ที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน เครือข่ายการทำงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย กอปรด้วยเครือข่ายของศิษย์ยานุศิษย์ เจ้านาย คหบดีพ่อค้า วาณิชทั้งชาวจีนและชาวไทยใหญ่ เครือข่าย ชาวล้านนา และเครือข่ายชาวกะเหรี่ยงมาช่วย 6) ภาวะความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ มีการวางแผนที่เป็นระบบ เป็นผู้มีความอดทน และมีความรู้ในเชิงช่าง ทำให้การดำเนินงานทุกครั้งทำงานให้สำเร็จ

วิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย พบว่า

เป้าหมายการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย มี 2 ประการ ได้แก่ 1) เป้าหมายหลัก มุ่งหมายที่จะทำงานพัฒนาชุมชน เพื่อสั่งสมบุญอันเป็นบันไดขั้นแรกที่จะบำเพ็ญทานบารมี เสียสละ เพื่อจะได้ไปเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ส่วนประชาชนก็ได้ได้ไปเกิดในพุทธศาสนาคณะพระศรีอริยเมตไตรย 2) เป้าหมายรอง มุ่งพัฒนางานด้านศาสนสถานเพื่อให้พระพุทธศาสนาคณะอยู่ 5000 ปี การพัฒนาคนให้คนมีคุณภาพ คนที่มีคุณธรรม ประชาชนสามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเองในการจัดการปัญหา และแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกันในการสร้างพลังชุมชนเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความสุข ถือว่าเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณค่า สามารถแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับประชาชนได้

หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย อัตตตถะ หมายถึง ประโยชน์ตน หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย จึงเป็นการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มองผ่านปัญหาและความต้องการจากทัศนะของประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชน ปรีตถะ หมายถึง ประโยชน์ผู้อื่น การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัยจึงเป็นการอุทิศตนเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนจากแหล่งที่

ขาดความเจริญให้ได้รับการพัฒนา หรือที่ต้องการพัฒนาจากประชาชน วัดจากภายนอกวัดบ้านปาง ในสมัยครูบาศรีวิชัยจะมีความเจริญมากกว่าวัดบ้านปางของท่านเอง เนื่องจากท่านมุ่งบำเพ็ญทานบารมีเป็นหลัก บำเพ็ญตนเพื่อไปเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตการอุทิศหรือสงเคราะห์ผู้อื่นจึงเป็นกิจที่ต้องทำอุกยัตถะ หมายถึง ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือ ประโยชน์ร่วมกัน หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัยจึงอยู่บนฐานของอุกยัตถะ ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือ ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ การได้รับแรงสนับสนุนจากทั้งสองฝ่ายจึงเป็นสิ่งที่สร้างพลังชุมชนได้อย่างมั่นคง ดังจะเห็นได้จากผลงานที่ปรากฏเป็นที่ประจักษ์

วิธีการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การส่งเสริมพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างพลังการทำงานของประชาชนจะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิด กิจกรรมพัฒนาขึ้นภายในชุมชน และสามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ในที่สุด

รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย พบว่า 1) การมีปณิธานมุ่งมั่นแน่วแน่ เพื่อจะบำเพ็ญตนเป็นพระพุทธเจ้า ได้ตั้งปณิธานและดำเนินตามปณิธานนั้นอย่าง เคร่งครัด แม้จะเผชิญต่ออุปสรรคนานัปการก็ไม่ท้อถอย เพราะท่านมุ่งมั่นบำเพ็ญบารมี 10 และโพธิปักขิยธรรม 7 อันเป็นธรรมที่กระทำให้เป็นพุทธะ ตัวท่านจึงประกอบด้วยพุทธภูมิ คือ พ้นจิตใจแห่งพุทธะ 4 ประการ ได้แก่ อุตสาหะ คือ ความเพียร อุมมังคะ คือ ปัญญา อวิภวัฏฐานะ คือ อธิษฐาน (ความ มั่นคงเด็ดเดี่ยว แน่วแน่ ในทางดำเนินและจุดมุ่งหมายของตน) และหิตจริยา คือ การเจริญเมตตา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น พุทธภูมิในตัวท่านจึงสะท้อนในจริยวัตรทั้งดงามและเคร่งครัดในศีลในธรรม เป็นเหตุให้เกิดความศรัทธาในหมู่คนเป็นจำนวนมาก ในฐานะตนบุญผู้มีความวิเศษ 2) ความศรัทธาในตัวผู้นำ เชื่อในบารมีของผู้นำว่าจะทำได้สำเร็จ เนื่องจากผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีระบบการวางแผนงานที่ดี การรู้จักแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ได้นั้นย่อมนำพาให้งานบรรลุผลสำเร็จลงได้ 3) ความเสียสละ ความเสียสละของผู้นำและผู้ร่วมพัฒนาชุมชน ในส่วนของครูบาท่านได้เสียสละเวลา แรงกายแรงใจในการนั่งหนัก ส่วนประชาชนผู้มีปัจจัยเสียสละกำลังทรัพย์ ส่วนผู้ไม่มีก็เสียสละร่างกาย แรงใจในการร่วมกันพัฒนาก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ 4) เมตตา มีความปรารถนาดีด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ ต้องการให้ทุกคนได้มีความสุขทั้งในโลกนี้คือได้ประโยชน์จากการทำ และโลกหน้าคือบุญที่จะติดตัวไปสู่โลกหน้า 5) ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการก่อสร้างต้องใช้ภูมิปัญญาดังจะเห็นได้จากการตัดหินที่ขวางทางขึ้นดอยสุเทพต้องใช้ภูมิปัญญาในการนำไฟมาสุ่มเผาก่อนหินในเวลากลางคืน และตอนเช้าก็นำเอาน้ำมารดหินเพื่อให้หินแตกเป็นการตัดก้อนหินด้วยภูมิปัญญา สำหรับการใช้เทคโนโลยีคือการนำปูนซีเมนต์มาช่วยการก่อสร้างทำเสา คาน เพื่อความสะดวกรวดเร็ว แข็งแรงคงทน 6) เครือข่าย เครือข่ายของศิษยานุศิษย์ เจ้านาย คหบดีพ่อค้าวานิชทั้งชาวจีนและชาวไทยใหญ่ ชาวล้านนา และชาวกะเหรี่ยง เนื่องจากครูบาศรีวิชัยมีลูกศิษย์ที่เคารพศรัทธา

มาก เมื่อทุกคนรับทราบข่าวการนั่งหนักรของครูบาศรีวิชัยลูกศิษย์ก็จะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือกันจนงานเสร็จ 7) การมีสัจจะ มีจิตใจแน่วแน่ที่จะทำให้สำเร็จ การสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ตามผู้นำต้องเป็นคนพูดจริงทำจริง มีคุณสมบัติที่ดี เป็นที่เคารพสักการะ เป็นที่เชื่อมั่นของคนดังผลงานของครูบาศรีวิชัยที่เคยทำสำเร็จมาแล้ว เมื่อมีผู้มีขอให้ท่านไปช่วยย้อมสีให้เห็นว่าสิ่งที่ครูบาศรีวิชัยรับปากยอมสำเร็จแน่นอน

ผลสัมฤทธิ์การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย มีประสิทธิภาพทั้งในทางศาสนสถาน สาธารณประโยชน์ ประชาชนให้ความเคารพศรัทธา ต่างหลั่งไหลเพื่ออาราธนาท่านให้เป็นประธานนั่งหนักในการสร้างสิ่งต่างๆ เนื่องจากท่านเป็นผู้มีบารมี ประชาชนเคารพศรัทธา เมื่อมีการสร้างประชาชนจึงพร้อมที่จะอุทิศกำลังทรัพย์ กำลังแรงกายเพื่อร่วมสังฆบุญกับครูบาศรีวิชัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลส่วนกลางควรมีการรณรงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งอันเกิดจากพลังภายในชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเดิม ผ่านการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งผ่านทรัพยากรที่ทรงคุณค่า อาทิเช่น พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเกิดจากการระบุดความคิดจากภายในว่าชุมชนต้องการอะไร สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยวิธีการใด ผ่านการวิเคราะห์ขบคิดปัญหาภายในชุมชนเอง เพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้อง ตรงตามปัญหา ความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองด้วยการค้นหาผู้นำที่มีบารมี หรือผู้นำที่กล้าตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง
- 2) ประชาชนภายในชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันเพื่อทำนุบำรุงศาสนสถาน การสร้างสาธารณะประโยชน์มากยิ่งขึ้น
- 3) อิทธิพลการพัฒนาชุมชนของครูบาศรีวิชัยส่งผลต่อสถาปัตยกรรม สังคม ศาสนา เศรษฐกิจ สังคมภาคเหนือของไทย
- 4) ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากอดีตสู่ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาวิจัยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดกับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- 2) ควรศึกษาวิจัยอิทธิพลทางศาสนาที่มีต่อสถาปัตยกรรมการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในล้านนา

3) ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างศาสนสถาน สาธารณะสงเคราะห์ของครูบาศรีวิชัย กับครูบาสมัยใหม่

References

- จินตวีร์ เกษมสุข. (2557). **หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2560). **พลังจากภายใน เราทำได้ร่วมกัน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน).
- พระอานันท์ พุทธธัมโม. (2555). **มหัศจรรย์พระครูบาเจ้าศรีวิชัย**. พิมพ์ครั้งที่ 8.เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์.
- พระครูสิริสุตานุยุต. ดร.. (2560). **ลำพูนเมืองแห่งความสุข บนความพอเพียง**. ลำพูน: หจก.ณัฐพลการพิมพ์ 2015.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2558). **โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย. คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาและงบประมาณ โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุปราณี จันทรส่ง. **การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 (มีนาคม – เมษายน 2559).
- สังคีต จันทนะโพธิ. (2552). **อดีตกรุล้านนา บอกเล่าความเป็นมาของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: สยามบ้านทีก.
- สงวน โชติสุรรัตน์. (2552). **คนดีเมืองเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ศรีปัญญา.